

Knapzak Praktijkgidsen

Uitdagend Onderwijs

©2014, *Eleonoor van Gerven, Almere*

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16 h Auteurswet, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie), Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl.

NUR 100, 190

ISBN 978-94-62547-85-5

Eerste druk 2014

Redactie: Marita Weener, www.redactiebureauamaritaweener.nl

Ontwerp en vormgeving: Sabrina Wakker, www.sadedesign.nl

Uitgever: Sabine Kokee, www.leuker.nu

Druk: Maak je eigen onderwijsboek, www.maakjeeigenonderwijsboek.nl

Knapzak Praktijkgidsen

Uitdagend Onderwijs

Eleonoor van Gerven

2014

7	Hoofdstuk 1 Met een Knapzak op pad
10	1.1 Inleiding
12	1.2 Hulpbronnen
13	1.3 Hoe kun je het boek óók gebruiken?
15	Hoofdstuk 2 Aan wie bied je uitdaging?
16	2.1 Inleiding
16	2.2 De ene leerling is de andere niet
22	2.3 Valkuilen bij het bepalen van je doelgroep
22	2.3. ¹ Selectie op prestaties versus selectie op leereigenschappen
27	2.3. ² Inschatting van de begeleidingsbehoeften
35	Hoofdstuk 3 Een broodje leren
37	3.1 Inleiding
37	3.2 Een verantwoord pedagogisch-didactisch dieet
40	3.3 Wat wil ik dat de leerling leert?
41	3.3. ¹ Vaststellen wat de leerling al weet en kan
42	3.3. ² Vaststellen van het beoogde ontwikkelingsperspectief
48	3.4 Welke leermiddelen en materialen kan ik gebruiken?
49	3.4. ¹ Welk taakaanbod is geschikt?
51	3.4. ² Wat vraagt het materiaal van de leerling?
52	3.5 Hoe kan ik het leerproces het beste organiseren?

3.5. ¹	Vorbereiding op de verrijkingstaken	53
3.5. ²	Instructie op de verrijkingstaak	54
3.5. ³	Begeleiding tijdens het werk in uitvoering	57
3.5. ⁴	Timemanagement tijdens de les	58
3.5. ⁵	Wat is nu de beste keuze?	61
3.6	Hoe kies ik de meest optimale leeromgeving?	64
3.7	Hoe stel ik het leerrendement vast?	68
3.7. ¹	Assessment: van feedback naar perspectief via feed up	68
3.7. ²	Keuze voor je manier van 'meten'	70
3.7. ³	Rapporteren en terugkoppelen	75
Hoofdstuk 4 Tools		79
4.1	Kans-op-succesmatrix	82
4.2	Nadenkertjes	84
4.3	Materiaalscan	97
En nu aan de slag		102
Over de auteur		105
Literatuur		106

Met een knapzak op pad

1

1 Met een Knapzak op pad

Het vak van leraar zou je kunnen vergelijken met dat van een ontdekkingsreiziger. Ontdekkingsreizen komen voort uit een gezonde nieuwsgierigheid. Je maakt ze omdat je graag wilt weten hoe het land achter de horizon eruitziet, maar je weet niet altijd wat je tegenkomt. Soms kun je vooraf een aardige inschatting maken, maar er blijft nog veel onbekends over. Als je weet wat je zult vinden, dan hoef je niet meer op reis te gaan. Met onderwijs en opvoeden is dat niet anders. Je hebt een doel voor ogen en je hebt een globaal beeld van hoe je dit doel zou kunnen bereiken. Maar je weet nooit precies wat je zult meemaken en waar de leerling uiteindelijk uitkomt. Soms kan dat je echt verrassen!

Ontdekkingsreizigers ontwikkelen een schat aan kennis. Ze worden vindingrijk terwijl ze bergen beklimmen en stormen weerstaan. Ze leren genieten van grote én kleine vooruitgang. Ze leren kansen zien waar ze deze vroeger voorbijliepen. Als je de begeleiding van elke leerling die je in je groep hebt, ziet als zo'n ontdekkingsreis, dan kun je nagaan hoeveel je weet en kunt als je veel van die reizen gemaakt hebt.

Nu gaat geen ontdekkingsreiziger onvoorbereid op pad. En ook de leraar onderneemt zijn reis bepakkt en bezakt met alles waarvan hij denkt dat het nuttig is voor de reis die hij met zijn leerlingen maakt. Gedurende de loop van hun reizen verzamelen ontdekkingsreizigers veel nieuwigheden en 'gadgets' die op een zeker moment handig zouden kunnen zijn. Maar voorafgaand aan een nieuwe reis wegen ze altijd af wat ze wel of niet zullen meenemen. Wat hebben ze echt nodig? Wat draagt bij aan de kwaliteit van de reis? Wat vergroot de kans op het bereiken van het reisdoel? En als ze dat doel dan bereikt hebben, hoe documenteren ze hun ontdekkingen?

Eigenlijk doe je dit in het onderwijs ook. Je hebt een basisuitrusting, die komt altijd van pas voor de begeleiding van alle leerlingen. Vervolgens bedenk je wat je voor de reis met die éne leerling nu echt nodig hebt. En zo kunnen er verschillen ontstaan tussen de bepakkings voor de ene en de andere reis.

Maar wat zou er nu gebeuren als je in plaats van verre reizen met zware bepakking, ook eens heel dichtbij een ontdekkingstochtje maakt, met niets anders dan een knapzak over je schouder? Waar zou je uitkomen? Wat zou je ontdekken? Wie zou je tegenkomen? Zou je dezelfde dingen ook door andere ogen kunnen zien?

Knapzakjes zijn kleine handzame praktijkgidsen over onderwijs aan begaafde leerlingen. Ze gaan uit van de praktijk van alledag. Ze gaan ervan uit dat leraren 'gewone' mensen zijn, met maar één paar handen, veel goede wil en het lef om het verschil te willen maken voor hun leerlingen. Ze laten je complexe zaken door andere ogen bekijken. Ze helpen je om met behulp van simpele gereedschappen onderwijs aan begaafde leerlingen naar een hoger plan te tillen.

1 Met een Knapzak op pad

1.1 Inleiding

Elke leerling heeft recht op uitdagend onderwijs. Uitdagend onderwijs is echt niet alleen aan begaafde leerlingen voorbehouden. Maar bij begaafde leerlingen lijkt het voor leraren wel moeilijker om succesvol uit te dagen dan bij alle andere leerlingen. Met deze Knapzak helpen we je zoeken naar verklaringen daarvoor. In deze Knapzak gaan we ervan uit dat jij als leerkracht probeert om door middel van compacten en verrijken uitdagend onderwijs te bieden voor begaafde leerlingen binnen hun eigen leerstofjaarniveau. We leggen het accent daarbij op het verbeteren van de kwaliteit van het *verrijkingsonderwijs*.

Met deze Knapzak kun je vanuit verschillende perspectieven verkennen hoe jij het onderwijs aan begaafde leerlingen uitdagender kunt maken. We verwachten niet van je dat je op alle fronten tegelijk inzet. De Knapzak is zo opgezet dat je zelf kunt nagaan waar jij voor jezelf winst kunt en wilt maken. De tools uit de bron 'Helpende handen' kunnen je daarbij op weg helpen.

De sleutel voor succesvol verrijkingsonderwijs wordt steeds gezocht in materialen. Maar als je die uitdagende materialen dan aanbiedt, ervaar jij als leerkracht niet bij elke leerling evenveel succes. Als succes uitblijft, kan dat er uiteindelijk voor zorgen dat zowel de leerling als jij de handdoek in de ring gooit. En dat zou jammer zijn, want daardoor mist zo'n tien procent van je leerlingen de uitdaging die hij nodig heeft om zich optimaal te ontwikkelen.

Verrijkende taken zijn bedoeld om tegemoet te komen aan de educatieve behoeften van begaafde leerlingen. Het pedagogisch-didactisch aanbod in de reguliere leerstof is voor hen te mager. Het doet onvoldoende een beroep op de leereigenschappen die hun het vermogen geven om te excelleren. Hun educatieve behoeften beperken zich niet tot het vergaren van kennis. Ze reiken verder en gelden de brede ontwikkeling van de leerling. Net als alle andere leerlingen hebben begaafde leerlingen soms behoefte aan alleen werken, en soms aan samenwerken of gezamenlijk werken. Ze hebben behoefte aan het leren toepassen van goede strategieën en het

ontwikkelen van een handige taakaanpak. Ze hebben net als alle andere leerlingen de behoefte te leren omgaan met de emoties die leren met zich meebrengt.

Op het moment dat een verrijkingstaak inspeelt op de behoefte van de leerling, gebeurt er dus meer dan dat alleen het (academische) kennisniveau van de leerling toeneemt. Als het goed is, zet de verrijkingstaak aan tot het ontstaan van werkelijk leergedrag. Soms sluit het gedrag dat zichtbaar wordt aan bij jouw verwachting als leerkracht, maar soms ook niet. Om te ontdekken waar het verkeerd gaat, moet je naar heel verschillende op elkaar van invloed zijnde factoren kijken: leerling, taak, materiaal, groep en zeker niet in de laatste plaats jouw rol als leerkracht.

Bij het verwerken van een verrijkingstaak verandert er niet alleen iets voor je leerling, maar moet ook jij in actie komen. Jouw rol is in dit proces van doorslaggevend belang. Want hoewel er veel materiaal in de handel is waarvan de schoolleverancier vermeldt dat het speciaal voor begaafde leerlingen ontwikkeld is, kan het zijn dat deze materialen voor jouw leerling dan toch weer *nét* niet werken. Is het materiaal dan niet geschikt? Is jouw leerling gewoon kieskeurig? Doet jouw leerling iets verkeerd? Wat zegt het succes of 'niet aanslaan' over jouw rol als leraar? Wat doe jij om ervoor te zorgen dat de leerling er succesvol mee kan werken? Wat vraagt het inzetten van uitdagende, verrijkende taken van jouw klassenmanagement? Hoe maak je het ontwikkelingsperspectief van begaafde leerlingen voor alle betrokkenen inzichtelijk? Hoe laat je zien wat het leerrendement van uitdagend en verrijkend onderwijs is? Kortom, allemaal vragen die je stuk voor stuk kunnen helpen om succesvoller te handelen. Het is aan jou om te bepalen waar je wilt insteken en wat je daarvoor nodig hebt.

Deze Knapzak gaat over het *organiseren van uitdagend onderwijs*. De suggesties die je daarvoor in deze Knapzak vindt, beginnen daarom allemaal bij de leerkracht en het leerkrachtgedrag. Leerlingen leren niet omdat jij het wilt, maar omdat jij er iets voor doet. Het idee is dat als een begaafde leerling gaat leren, jij iets te doen hebt.